

καύσεις, προσέτι δὲ ἡ ἐξάντλησις τῶν ἀποθεματικῶν ὕλων, αἱ ὁποῖαι τροφοδοτοῦν τὴν κατανάλωσιν τῆς ὕλης, ἡ ὁποία γίνεται ἐντὸς τῶν μυῶν, ὅτε προκαλεῖται ἡ ἀρνητικὴ μορφή τῆς κοπώσεως. Ἀπομάκρυνσις τῶν τοξινῶν ἀπὸ τοῦς κουρασμένους μῦς δι' ἀποπλύσεως ἐπιφέρει προσωρινὴν ἀνάκτησιν τῆς μυϊκῆς ἰσχύος, ἡ δὲ περαιτέρω σωματικὴ ἐνέργεια δύνανται νὰ φέρῃ παντελῆ ἐξάντλησιν. Οἱ μῦες δύνανται νὰ ἀνακτήσουν ἀσφαλῶς τὴν προτέραν τῶν ἰσχῶν μόνον διὰ τῆς προσαγωγῆς εἰς τὸν ὄργανισμὸν νέων θρεπτικῶν οὐσιῶν καὶ ὀξυγόνου ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ αἵματος. Διὰ τῆς τροφῆς, τῆς ἀναπαύσεως καὶ τοῦ ὕπνου τὸ μὲν ἀναπαράγονται αἱ καταναλωθεῖσαι οὐσίαι, τὸ δὲ ἐλαττοῦται ἡ κατανάλωσις αὐτῶν ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ἐνεργείας. Βάσις πάλιν τῆς ἐκ πνευματικῆς ἐργασίας προκαλουμένης κοπώσεως εἶναι αἷτια φυσιολογικά, ἀντίστοιχα πρὸς τὰ ἐκ τῆς σωματικῆς ἐργασίας προερχόμενα, ἧτοι ἀνάπτυξις τοξινῶν καὶ κατανάλωσις τῆς ἀνακαινιζούσης ὕλης, ἰδίᾳ εἰς τὸ κεντρικὸν νευρικὸν σύστημα. Μεταξὺ σωματικῆς καὶ πνευματικῆς κοπώσεως ὑπάρχει σχέσις θετικῆ. Ὁ ἐγκέφαλος καὶ οἱ μῦες συνδέονται τὸ μὲν διὰ τῶν νεύρων τὸ δὲ διὰ τοῦ κυκλοφοροῦντος αἵματος. Τὸ κέντρον, δηλ. ὁ ἐγκέφαλος, ἐπιδρᾷ ἀμέσως εἰς τὸ περιφερικὸν σύστημα καὶ μάλιστα τὸ μυϊκὸν καὶ ὅταν ἀκόμη αὐτὸ εὐρίσκειται εἰς πλήρη ἀνάπαυσιν, διότι τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον διατρέχει ἐξ ἴσου καὶ τὸ κεντρικὸν καὶ τὸ περιφερικὸν σύστημα, ἐκ τοῦ ὁποίου τροφοδοτοῦνται καὶ ὁ ἐγκέφαλος καὶ οἱ μῦες, εἰσάγει εἰς τοὺς μῦς τοξίνους παραχθείσας εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐγκεφαλικῶν κέντρων (θετικὴ κόπωσις), ἀλλὰ συγχρόνως τὸ αἷμα ἀφαίρει ἀπὸ τοὺς μῦς στοιχεῖα χρήσιμα, τῶν ὁποίων ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκη ὁ ἐγκέφαλος, ἵνα τὰ μεταφέρῃ εἰς αὐτὸν, ὅτε δημιουργεῖται ἡ ἀρνητικὴ κόπωσις. Κατὰ τὰ πορίσματα τῆς Φυσιολογίας ὁ ἐγκέφαλος ἐξαντλεῖ τὸ πλεῖστον τῶν εισαγομένων εἰς τὸν ὄργανισμὸν θρεπτικῶν οὐσιῶν καὶ τρέφεται εἰς βάρος ὄλων τῶν ἄλλων ὀργάνων. Ἡ διανοητικὴ κόπωσις ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἡλικίαν, τὸ φύλον, πρὸς τὴν σωματικὴν κόπωσιν καὶ τὴν κατάστασιν ὑγείας τῶν ἀτόμων καὶ πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν καθόλου περιβάλλον, τὴν ὥραν τῆς ἡμέρας καὶ τοῦ ἔτους καὶ τὰς καιρικὰς μεταβολάς. Τὴν σχέσιν ταύτην ἐλέγχει καὶ ἡ ἀπλή παρατήρησις, ἀλλὰ διακριβᾷναι ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα.

3. Ἡ χρῆσις μεθόδων ὑποκειμενικῶν καὶ ἀντικειμενῶν ὑπὸ τῆς Ψυχολογίας κατέληξεν εἰς λίαν σημαντικὰ συμπεράσματα ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῆς διανοητικῆς κοπώσεως πρὸς τὴν σωματικὴν, πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ φύλον, πρὸς τὰς διαφορὰς ψυχικὰς λειτουργίας, τὰς καιρικὰς μεταβολάς, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τῶν ἀτόμων κ.τ.τ. Οὕτω : εἰς ὑγιᾶ ὄργανισμὸν ἡ διανοητικὴ κόπωσις δὲν γίνεται αἰσθητῆ, ἐνῶ τοῦναντίον εἰς ἐξησθημένον ἡ διανοητικὴ ἐργασία ὑποβαίνει ἐξάντλητικῆ. Ἡ πρώτη φοίτησις τῶν παιδιῶν εἰς τὸ σχολεῖον παρέχει ἐκδηλότερα τὰ ἀποτελέσματα τῆς διανοητικῆς κοπώσεως, ὅσκις συμβαίνει τὰ παιδιὰ τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸν περιφροντιν βίον τοῦ σχολείου νὰ εἶναι ἀσθενικὰ τὸ σῶμα. Ἡ ἀπόλυτος ἡσυχία καὶ ἡ κατὰ τὰς πρωινὰς ὥρας ἐργασία προάγουν τὴν διανοητικὴν ἐργασίαν, τοῦναντίον ὁ θόρυβος τῆς πόλεως καὶ ἡ κατὰ τὴν νύκτα ἐργασία παρακαλοῦν ταύτην. Ἡ ρυθμισις τῆς ἐργασίας κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ τοῦ ἔτους καὶ τὰς καιρικὰς μεταβολὰς συντελοῦν εἰς μεγαλύτεραν ἀπόδοσιν, ἐνῶ ἡ παρέκκλισις ἀπὸ τοῦ ὄρου τούτου γεννᾷ πρόωρον τὴν διανοητικὴν κόπωσιν. Μόνον οἱ νευρασθενικοί, ἐργαζόμενοι τὴν πρωῖαν, ὑποφέρουν περισσότερον παρὰ ὅταν ἐργάζονται τὴν νύκτα. Ἡ διανοητικὴ κόπωσις εἶναι μεγαλύτερα εἰς τὰς κατώτερας ἡλικίας καὶ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, καθ' ὅσον ἡ παροχὴ διανοητικῆς ἐργασίας εἰς τὸ πνεῦμα πέρα τοῦ ὀρίου τῆς δεκτικότητος αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς μήψω

συντελεσθείσης ἐγκεφαλικῆς ἰδίᾳ ἀναπτύξεως, καταπονεῖ τὸ κεντρικὸν νευρικὸν σύστημα καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς διανοητικῆς κοπώσεως γίνονται ταχύτερον καὶ εἰς μείζονα βαθμὸν ἐκδηλᾷ. Ἐπίσης ἡ μικρὰ ἡλικία καὶ ἡ ἐφηβικὴ δὲν παρουσιάζουν ἀνεπτυγμένον τὴν παράγοντα τῆς βουλητικῆς ἐνεργείας καὶ τῆς ἀσκήσεως, ὁ ὁποῖος παρατείνει τὴν ἀντοχὴν καὶ ἀπομακρύνει τὰ πρόωρα συμπτώματα τῆς κοπώσεως. Ἡ κόπωσις εἶναι ἐμφανεστέρα εἰς τὰ θήλεα παρὰ εἰς τὰ ἄρρενα, προφανῶς ἕνεκα τῆς ἀνατομικῆς κατασκευῆς τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ὁ δὲ μέγιστος βαθμὸς τῆς κοπώσεως κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν ὀφείλεται εἰς καθαρῶς φυσιολογικοὺς λόγους. Ἡ ἀπόδοσις εἰς τὴν ἐργασίαν αὐξάνει ποσοτικῶς ἐνῶ ἐλαττοῦται ποιοτικῶς σὺν τῇ παρῶδῳ τοῦ χρόνου. Ὁ παράγων τῆς ἀσκήσεως καὶ ἡ διανοητικὴ κόπωσις εὐρίσκονται εἰς ἀντίστροφον σχέσιν, οὐχὶ ὁμοῦ καὶ ἀνάλογον. Μεταξὺ διανοητικῆς κοπώσεως καὶ τῶν ἀνωτέρων ψυχικῶν λειτουργιῶν, ὡς εἶναι ἡ νόησις καὶ ἡ προσοχὴ, εἶναι θετικῆ. Ἡ ὄσκησις καὶ ὁ ἐθισμὸς καὶ ὁ τρόπος τοῦ ἐργάζεσθαι τέλος συντελοῦν εἰς τὴν ποιοτικὴν καὶ ποσοτικὴν ἀπόδοσιν κατὰ τὴν διανοητικὴν ἐργασίαν καὶ εἰς τὴν ἑγχείρον ἢ πρόωρον ἐμφάνισιν τῆς ἐξ αὐτῆς προερχομένης διανοητικῆς κοπώσεως. Τὰ πορίσματα ταῦτα πρέπει νὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ρυθμισιν τῶν σχολικῶν προγραμμάτων.

A. Γκαριμάτη - Θεοδωροπούλου

Κοραΐς, 'Αδαμάντιος

1. Ἐγεννήθη τὸ 1748 εἰς Σμύρνην ἐκ πατρὸς Χίου. Τὸ 1771 μετέβη εἰς Amsterdam δι' ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἀποτυχῶν ὁμοῦ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν «κερδῶν Ἐρμῆν», λόγῳ τῆς ἀφοσιώσεως αὐτοῦ εἰς τὸν «λόγιον», ἐπανήλθεν εἰς Σμύρνην τὸ 1778. Μετὰ τετραετίαν (1782) ἐγκαταλείπει, ὀριστικῶς αὐτὴν τὴν φοράν, τὴν Ἄνατολὴν, σπουδάζει τὴν ἱατρικὴν εἰς τὴν ἀκμίζουσαν τότε σχολὴν τοῦ Montpellier, τὸ δὲ 1788 ἐγκαθίσταται εἰς τὴν πόλιν τῶν Παρισίων, ὅπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (1833). Ὁ πολυκύμαντος βίος τοῦ Ἄδαμαντίου Κοραΐ καὶ τὸ σημαντικώτατον ἔργον αὐτοῦ δὲν εἶναι δυνατόν οὐδὲ νὰ σκιαγραφηθοῦν κἂν ἐνταῦθα· περιοριζόμεθα ὅθεν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν ὑποτύπωσιν τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὴν ὀρθὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τῆς νεοελληνικῆς Παιδείας.

2. Ὁ Κοραΐς ἀπεκλήθη «μέγας διδάσκαλος τοῦ Γένους». Ἡ τιμὴ εἶναι ἀνταξία τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς θυσίας. Ἀπηνήθη τὸν κόσμον καθ' ὃ μέτρον ἠγάπησε τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸ ἔθνος· καὶ ἠγάπησεν ἀμφοτέρα πολὺ—μέχρι θανάτου. Ἐπολεμήθη ὅσον ὀλίγοι, ἀλλὰ καὶ ἐτιμήθη ποικιλοτρόπος καὶ δικαίως. Ἡ προσφορὰ του, καὶ ἀρνητικῶς καὶ θετικῶς θεωρουμένη, ὑπῆρξε σπουδαία καὶ ἀποφασιστικῆ.

Ἀπὸ ἀρνητικῆς ἀπόψεως ὀλόκληρος ὁ βίος τοῦ Κοραΐ παρουσιάζεται ὡς μία διαρκὴς καὶ ἀδυσώπητος κριτικὴ καὶ πολεμικὴ κατὰ τὴν τότε καταστάσεως, ἢ ἄλλων ἀκαταστασίας τῶν θεσμῶν, τῶν συστημάτων καὶ τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἤσκουν, σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ ὀλεθρίαν ἐπὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων ἐπίδρασιν. Ἡ διακομώδησις π.χ. τῆς συνήθους τότε διδακτικῆς μεθόδου καὶ τῆς «σκυθικῆς ἀγριότητος» τῶν διδασκάλων, οἱ ὁποῖοι παρεῖχον «διδασκαλίαν πολλὰ πτωχὴν συνδεδυμένην μὲ ραβδισμὸν πλουσιόπαροχον» ἢ ἐπισήμανσις τῆς ἀτελείας τῶν μορφωτικῶν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα προσεφέροντο εἰς τοὺς νέους καὶ τὸ αἴτημα ὅπως τὰ ἀγαθὰ ταῦτα ἀντληθοῦν ἀπὸ τῶν γνησίων πηγῶν τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιστημονικῶν θησαυρῶν τῆς Δύσεως· ὁ κατὰ τοῦ στείρου συντηρητισμοῦ, τῆς μανιακῆς δεισιδαμονίας, τῆς θεοκαπλίου εὐσεβοφανείας καὶ τῆς φαρισαϊκῆς τυπολατρίας ἀδιάλειπτος ἀγὼν· ἢ διαμαρτυρία κατὰ τινῶν πλουσίων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπεδείκνυν τὸ

Ἑλληνικὰ Γραμματα - Ημετέρας
Μεγάλης Παιδαγωγικῆς Ἐσκήμης
Παύσια, Τ. Γ'

πρέπον ενδιαφέρον διὰ τὴν Ἰδρυσιν, τὴν ἐπ' ἀνδρωσιν καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν ἐκπαιδευτηρίων, πάντα ταῦτα, ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τὴν καθόλου ἀνακαινιστικὴν δραστηριότητα τοῦ Κοραΐ καὶ τῶν ὁπαδῶν του, προσέκλεισαν μεταξὺ τῶν προεπαναστατικῶν Ἑλληνισμῶν μίαν καθολικὴν σχεδὸν ἀναστάτωση. Ἀνταγωνισμοί, συκοφανταί, κατηγορίαι ἐπὶ ἀθείσῳ καὶ ἀνατροπῇ τῆς καθεστηκυίας τάξεως καὶ πάσης φύσεως λιβελλογραφήματα—φαινόμενα τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα ὡς ἄκρως τεθῆ ἐπὶ νέων βάσεων τὸ ζήτημα τῆς Παιδείας—μᾶς δίδουν τὴν ἀρνητικὴν εἰκόνα τοῦ «ὄργασμοῦ τῶν πνευμάτων» κατὰ τὴν μεταβατικὴν ἐκείνην ἐποχὴν. Στόχος δ' ἐπιθέσεως ἢ σημείου προανατολισμοῦ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς, ὁ δεύτερος μετὰ τὸν Κοσμίαν τὸν Αἰτωλὸν προφήτην τοῦ νεοελληνικοῦ φωτισμοῦ. Πρῶτον κέρδος ἐκ τῆς διαμάχης καὶ πρώτῃ μεγάλῃ προσφορᾷ τοῦ Κοραΐ πρὸς τὸ ἔθνος: ἡ Παιδεία εἰσῆλθεν εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν Πανελλήνων· καὶ σύνθημα καθολικῆς ἐθνεγερσίας κατέστη τὸ «δράξασθε παιδείας».

3. Μονιμώτερα ὑπῆρξαν πάντως τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἡρέμου καὶ θετικῆς προσφορᾶς τοῦ Κοραΐ. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἱατρικὴν καὶ τὸν δι' αὐτῆς πλουτισμὸν καὶ νὰ ἀφιερῶσθαι τὴν ζωὴν του «εἰς ὅ, τι τὴν πατρίδα ἐμελεε μᾶλλον νὰ ὠφελήσῃ», ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς του δηλαδὴ εἰς Παρίσιους, εἰργάσθη ὑπερανθρώπως διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Γένους. Ὡς ἐπαίτης χάριν τοῦ ἐθνικοῦ φωτισμοῦ περιήρξατο διὰ τὸν φίλων, τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν ἄλλων κειμένων του τὰς αὐλὰς τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων καὶ ἐπεζήτηε τὴν ἐνίσχυσιν τῶν διὰ τὴν ἀνεγερσιν διδασκηρίων, τὴν συγγραφήν καὶ ἐκδοσιν σχολικῶν βιβλίων, τὴν μὲν ὡς διδασκάλων, τὴν ἄλλως ὡς ὑποτροφίων δι' ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Πτώχος ὁ ἴδιος, πένης σχεδὸν μέχρι τέλους, προσέφερε πλουσιοπαρόχος ἐκ τῶν θησαυρῶν τοῦ πνεύματός του, ἀκολουθῶν σαφῶς καθωρισμένον ἰδεολογικὸν καὶ πολιτικὸν πρόγραμμα.

Πρῶτος στόχος τοῦ προγράμματος αὐτοῦ ἦτο βεβαίως ἡ ἀποτίναξις τοῦ δουλικοῦ ζυγοῦ, δεύτερος δὲ καὶ ὀριστικὸς ἡ διασφάλισις τῆς ἐλευθερίας. Οἱ στόχοι αὐτοὶ ταυτίζονται βεβαίως πρὸς τὴν σταθερὰν προδοτικὴν ὀλοκλήρου τοῦ Γένους. Ἀλλὰ πρῶτος ὁ Κοραΐς ὥρισε τὴν παιδείαν ὡς βασικὴν προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἐπιτεύξιν ἀμφοτέρων. Δὲν ἀπέκρυπτε μάλιστα κατὰ τοὺς ἀμέσους πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως χρόνους καὶ τὴν ζωηρὰν του ἀνησυχίαν μήπως ἡ ἀποτίναξις τοῦ ζυγοῦ ἀποτολμηθῇ πρὶν ἀπαλλαγῆ ὁ Ἑλληνισμὸς τῶν μονιμῶν καὶ τῶν ἐπικτητῶν ἀδυναμιῶν. Διότι ἡ ἐπιβίωσις αὐτῶν καὶ τὴν τυραννίαν τῶν παθῶν ἤθελε διαιωίσει καὶ τὸν ἐπαναπατισμὸν τῆς ἀληθοῦς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς Δημοκρατίας ἣθελε παρεμποδίσει. Αἱ ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἐντεῦθεν περιπέτειαι τοῦ ἔθνους ἔστω καὶ ἂν δὲν ὀφείλωνται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν ἑλλειψιν παιδείας, ἐδικαίωσαν τοὺς φόβους τοῦ Κοραΐ.

4. Κατὰ τὴν σταθερὰν πεποίθησιν τοῦ Κοραΐ, ἀληθῆς Παιδεία ἠδύνατο νὰ κατορθωθῇ μόνον διὰ τῆς ἀναμνήσεως καὶ τῆς μετακαθενώσεως. Ἡ ἀνάμνησις νοεῖται ὡς ἐπαναγωγὴ τοῦ ἔθνους εἰς τὰς γνησίας πηγὰς τῆς ὑπάρξεώς του, εἰς τὴν ἑλληνικὴν δηλαδὴ καὶ τὴν ὀρθόδοξον κληρονομίαν. Τὸ ἔθνος ὀφείλει νὰ μνησθῆ ἡμέρων ἀρχαίων. Νὰ ὀδηγηθῆ εἰς αὐτογνωσίαν. Ἡ ἐθνικὴ ἀφύπνισις εἶναι καρπὸς τῆς ἀναμνήσεως καὶ προϋποθέσις τῆς ἐλευθερίας. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἱερὸς σκοπὸς, τὸν ὁποῖον θέλουν νὰ ὑπηρετήσουν αἱ κριτικαὶ ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις τῶν ἀρχαίων κειμένων, αἱ ὁποῖαι εἰς μὲν τὸν ἐκδότην ἐξασφαλίζουν δικαίως τὴν φήμην ἐνὸς ἐκ τῶν δοκιμωτέρων φιλολόγων τῆς ἐποχῆς του, εἰς δὲ τὸ δοῦλον Γένος αὐτοπεποιθήσιν καὶ φῶς.

Πρέπει πάντως νὰ τονισθῆ ἰδιαίτερος ὅτι ὁ Κοραΐς ἐπολέμησεν ἐπιμόνως τόσον τοὺς ἀφελεῖς, ὅσον καὶ τοὺς

πονηροὺς ἀρχαιολάτρας τῆς ἐποχῆς του. Καὶ ἐκείνους δηλαδὴ, οἱ ὁποῖοι προεπάθουν, κατὰ τρόπον πολλὰς φαίδρον, νὰ ἀναστήσουν τοὺς ἀρχαίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι ὑπὸ τὸν μανδύαν τῆς ἀρχαιολατρίας ἐκάλυπτον τὰ μεγάλα τῶν συμφέροντα ἢ τὴν ἀδυναμίαν τῆς καινοφοβίας.

Ἦτο ἐπόμενον ὅτι ὁ Κοραΐς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ ἀνωτέρω πρόβλημα χωρὶς νὰ ἀναφερθῆ διεξοδικῶς εἰς τὸ ἤδη τότε φλέγον γλωσσικὸν ζήτημα· ἐγνώριζεν ἄλλωστε ὅτι ἡ διὰ τῆς παιδείας ἀναγέννησις τοῦ λαοῦ δὲν ἦτο εὐκόλουν νὰ ἐπιδιωχθῆ ἐντὸς τοῦ γλωσσικοῦ χάους καὶ τῶν παθῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀρχίσει ἤδη νὰ ὑποκινούν ὁ ἀρχαϊσμός καὶ ὁ λεγόμενος χυδαϊσμός. Εἰς τὰς ἀκρότητας ἀμφοτέρων διαπιστώνει ὁ Κοραΐς διαστροφὴν τῆς γλώσσης καὶ ὑπενθύνει ὅτι «ποτὲ ἔθνος δὲν διέστρεψε τὴν γλῶσσαν του, χωρὶς νὰ διαστρέψῃ ἐν ταυτῷ καὶ τὴν παιδείαν του». Ὁ ἀρχαϊσμός, ὑποστηρίζει, ἀποτελεῖ πρῶτον ὀλεθρίαν πολυτέλειαν εἰς μίαν τόσον κρίσιμον ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ πολλοὶ ἀπαιδεῦτοι πρέπει νὰ κατανοοῦν ἐδκόλους τοὺς ὀλίγους λογίους: «Μία μόνον ῥῆσις, μία μόνον περίοδος, ἦτις δὲν ὠφελεῖ τὸ γένος μικρὸν ἢ μέγα, τίποτε, εἶναι ματαιοπονία, εἶναι φλυαρία». Ἀποτελεῖ, ἔπειτα, ἀπαράδεκτον ὀλιγαρχικὸν δεσποτισμὸν, ἀφοῦ οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ λέγῃ πρὸς τὸ ἔθνος: «Οὐτὸ θέλω νὰ λαλήσῃ, οὐτὸ νὰ γράψῃ». Καὶ ἀποτελεῖ, τέλος, ἄγνοιαν τῆς φύσεως τῆς γλώσσης, ἡ ὁποία «ἀποστρέφεται τὸν δεσποτισμὸν» καὶ ἐξελίσσεται κατὰ τὸν ἴδιον νόμον: «Μόνος ὁ καιρὸς ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ μεταβάλλῃ τῶν ἔθνων τὰς διαλέκτους, καθὸς μεταβάλλει καὶ τὰ ἔθνη». Ἐπικαλούμενος δὲ τὸ γεγονός ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Ἐδράτης «τότε ἀληθῶς ἤρχισαν νὰ ἐλευθεροῦνται ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα, ὅταν οἱ κατ' ἀρχὰς ὀλίγοι λόγοι αὐτῶν ἀνδρες ἐπεχείρησαν νὰ γράψωσιν εἰς τὴν κοινὴν αὐτῶν γλῶσσαν», ἀποκαλύπτει ὁ σοφὸς φιλόλογος τὴν συμπάθειάν του πρὸς τὴν «κοινήν», τὴν ὁποῖαν μάλιστα ἐπιδοκῆε νὰ ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους. Πρὸς τοῦτο ἐξετάζει, πρῶτος αὐτός, διὰ τῆς μεθόδου τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας τὴν ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ἱστορικὴν ἐξέλιξιν καὶ διαμόρφωσιν τῆς Ἑλληνικῆς, ποτὲ μὲν ἐν ἀντιπαράβολῃ πρὸς τὴν ἐξέλιξιν ἄλλων γλωσσῶν, ποτὲ δὲ κατ' ἀνάστροφον πορείαν: μὲ ἀφρητρίαν τὴν νέαν ἐφῆανεν εἰς τὴν ἀρχαίαν. Ἐθνικὴν δὲ ἠσθάνετο ὑπερφάνειαν ὡς ἄκρως διεπίστωνεν ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ «ὅσον καὶ ἐὰν ἐβαρβαρώθῃ.. σώζει πολλὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας γλώσσης, λείψανα σεβάσμιμα...». Εἰς μίαν μάλιστα ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ ἱστορία ἐζητεῖ ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν λαῶν τὴν ἐσχάτην προσπάθειαν ἐπιβιώσεως καὶ ἐνῶ πολλοί, «ψιττακίζοντες τὸ νεκρὸν γράμμα τῆς νεκρᾶς ἄττικῆς διαλέκτου» (Δ. Βερναρδάκης), ἐζητεῖλιν παντοιοτρόπως τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ὁ Κοραΐς ἐβεβαίωσε: μόνον ἐνὸς μηνὸς μελέτην θὰ ἐχρειάζοντο ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης ἢ ὁ Δημοσθένης, ἐὰν ἤρχοντο πάλιν εἰς τὸν κόσμον, «διὰ νὰ καταλάβωσιν ὅ, τι λαλοῦμεν καὶ ὅ, τι γράφομεν σήμερον». Τί ἄλλο δύναται λοιπὸν νὰ συμπεράνῃ κανεὶς ἐξ αὐτοῦ, «πλὴν ὅτι καὶ ἐκεῖνοι καὶ ἡμεῖς εἴμεθα τῆς αὐτῆς μητρὸς καὶ πατρίδος, εὐτυχούσης ἐκεῖνοι, δυστυχούσης ἡμεῖς, τέκνα». Ἡ συγκριτικὴ αὐτὴ μέθοδος, ἡ δικαίως ἀποκλήθεισα «μέθοδος Κοραΐ», καταδείχασα ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ διασώζει τὴν ὑπερφάνειαν καὶ «τὴν εὐγένειαν τῆς πατρίδος», ἐστερέωσε τὴν πίστιν αὐτοῦ εἰς τὴν συνέχειαν καὶ τὸ μέλον τῆς Φυλῆς.

Παρὰ ταῦτα ἡ γλῶσσα τοῦ Κοραΐ δὲν εἶναι ἡ δημοτικὴ, ἀλλ' ἀπομίμησις αὐτῆς, φέρουσα ἐκδηλὰ τὰ γνωρίσματα τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ τοῦ γλωσσολογικοῦ ἐργαστηρίου. Προφανῶς ὁ Κοραΐς δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὴν δημοτικὴν. Ἀπομακρυνθεὶς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γῆς εἰς ἡλικίαν 23 μόλις ἐτῶν, παρέμεινε διὰ βίου μακρὰν τῶν φυσικῶν φορέων καὶ τῆς ἀμέσου ἐπιδράσεως τοῦ δημοτικοῦ λόγου. Εἶναι

δὲ μᾶλλον ἀπορίας ἄξιον πῶς, παρὰ ταῦτα, διετέθη τὸσον συμπαθῶς πρὸς αὐτὸν, ὅταν μάλιστα ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἄσκητὴς τῶν Παρισίων διήλθε 45 συναπτά ἔτη, τὰ πλεον γόνιμα, μόνος εἰς τὸ ἐρημητήριόν του, διαλεγόμενος σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μετὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς.

Ἡ παρέμβασις τοῦ Κοραῆ εἰς τὸ γλωσσικὸν πρόβλημα δὲν προσέφερε βεβαίως μόνιμον λύσιν. Ἡ ἐπίδρασις του ὅμως ὑπῆρξεν ἀποφασιστικὴ ἐπὶ πολλῶν χρόνων. Ἡ «μέση ὁδὸς» τὴν ὁποίαν εἰσηγήθη («Μῆτε τύραννοι τῶν χυδαίων οὔτε δοῦλοι τῆς χυδαιότητος αὐτῶν») ἀνέκοψε μὲν τὴν πρόοδον τοῦ δημοτικισμοῦ, ἀπεθάρρυνεν ὅμως ἐξ ἴσου καὶ τὸν ἀρχαϊσμόν, ἐμετρίασε τοὺς φανατισμοὺς καὶ ἀπάλυε τὰ πάθη.

5. Ὅπως ἡ ἀξιοποίησις τῆς ἀρχαίας κληρονομίας δὲν ἦτο δυνατόν, κατὰ τὴν ἄποψιν τοῦ Κοραῆ, νὰ ἐπιτευχθῆ διὰ τῆς προσκολλησεως εἰς τὸ γράμμα, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ ἀνάδειξις τοῦ Εὐαγγελίου εἰς «καταστατικὸν χάριτην» τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἤθελε εἰλικρινῶς ὁ Κοραῆς, εἶχεν ὡς προϋπόθεσιν τὴν κάθαρσιν τῆς λαϊκῆς εὐσεβείας ἀπὸ παντὸς ἐξαχριστιανικοῦ καὶ ἀντιχριστιανικοῦ στοιχείου, τὴν ὀρθὴν κατὰ Χριστὸν διαπαιδαγώγησιν τῶν νέων, τὴν μόρφωσιν ἱκανῶν κληρικῶν καὶ γενικῶς τὴν ἐξύψωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ κατὰ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς κριτικὴ τοῦ Κοραῆ δὲν ἐνεπνεέτο ἀπὸ τὰς ἀντικληρικὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς του, ἀλλ' ἀπὸ γνησίαν εὐσέβειαν καὶ ἀγνήν πατριωτικὴν πρόθεσιν.

Παρὰ ταῦτα ὁ Κοραῆς κατηγορήθη ὡς «περὶ τοὺς θεσπεσίους τῆς Ἐκκλησίας θεομῶς καινοτόμος» καὶ ὡς τοιοῦτος ἐγνώρισεν πολλὰς ψυχικὰς δοκιμασίας. Ἡ παρατήρησις αὐτῆ μᾶς φέρει πλησιέστερον πρὸς τὸ δεῦτερον σκέλος τοῦ προγράμματος, τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ πραγματοποιῆ ὁ Κοραῆς. Ποῖα ἦσαν αἱ καινοτομίαι; Καὶ τί ἐσήμαιναν διὰ τὴν Παιδείαν καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους;

Ἡ Κοραῆς ἐπίστευεν ἀκραδάντως ὅτι ἡ ἀνάμνησις ἡδύνατο μὲν νὰ ἀφυπνίσῃ τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, δὲν ἦτο ὅμως εἰς θέσιν νὰ ὀλοκληρώσῃ μόνη τὸ τεράστιον ἔργον : νὰ ἀναγεννήσῃ τὸν λαὸν καὶ νὰ ἐδραιώσῃ τὴν ἐλευθερίαν του. Πρὸς τοῦτο ἐχρειάζοντο μέσα καὶ δυνάμεις ὡς ἐκεῖναι τὰς ὁποίας διέθετε τότε μόνον ἡ «σοφὴ Εὐρώπη» : νέαι παιδαγωγικαὶ μέθοδοι, βιβλία, μεταφράσεις, χάρται καὶ ἄλλα ἐποπτικὰ μέσα, γνώσεις ἐπιστημονικαὶ κατὰ κλάδους, προσέτι δὲ συνήματα καὶ ἰδέαι προοδευτικαί : ἐλευθερία, ἰσονομία, κοινωνικὴ δικαιοσύνη, ἀνεξίτηρσκαία, «πεφωτισμένη εὐσέβεια», ἀτομικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ἐλευθεροτυπία καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχον διακηρύξῃ ἡ Ἀμερικανικὴ καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, ὅ,τι ἀπέτελε τὴν οὐσίαν τοῦ Διαφωτισμοῦ. Ἐχρειάζετο δὲ πρωτίστως ἡ φιλοσοφία, τὸ μέγα τοῦτο ἰδανικὸν τῆς ἀγωγῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ ἀκράτου ὀρθολογισμοῦ. Πάντα ταῦτα, συνοψιζόμενα εἰς τοὺς ὄρους «φῶτα τῆς Εὐρώπης» ἢ «ἐπιστήμαι», ἀπέτελλον τὸ δεῦτερον σκέλος τοῦ ἐνυρτάτου ἐκπολιτιστικοῦ προγράμματος, τὸ ὁποῖον ὁ Κοραῆς ἀπεκάλει προσφῶς *μετακένωσις* : «Ἡ μετάδοσις τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἂν ἀκολουθῆσεν τὴν καλὴν μέθοδον, εἶναι ἀληθινὴ μετακένωσις ἀπὸ τὰ κοφίνια τῶν ἀλλογενῶν εἰς τὰ κοφίνια τῶν Ἑλλήνων, καὶ κατ' ἄλλο δὲν διαφέρει, πλὴν ὅτι γεμίζομεν ταῦτα, χωρὶς νὰ εὐκαιρῶσωμεν ἐκεῖνα».

Τὸ πρόγραμμα αὐτὸ τῆς μετακένωσεως ἀπέτελεσε τὴν μεγαλυτέραν πρόκλησιν, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Θὰ ἦτο ἄδικον νὰ κατηγορησῶμεν τοὺς ἐμπνευστὰς καὶ ἐκτελεστὰς τοῦ προγράμματος, ἀφοῦ ἀκόμη καὶ σήμερον αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ τὸ συνεχίσωμεν καὶ ἀφοῦ γνωρίζομεν πόσον τὸ «δάνειον φῶς» ἐξακολουθεῖ νὰ ποδηγετῆ τὸ ἔθνος. Ὅφειλομεν ὅμως νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ἡ μετακένωσις, καὶ ὡς σύνθημα καὶ ὡς πραγματικότης, ὑπῆρξε μοιραία διὰ τὴν πολιτικὴν πορείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Κοραῆς εἰς τὴν προσπάθειαν του

νὰ προετοιμάσῃ μίαν σύνθεσιν τῆς παλαιᾶς ἑλληνορθοδόξου κληρονομίας καὶ τῆς ἐπαναστατικῆς Δύσεως τῶν χρόνων του, ἐστηρίχθη ἐπὶ μίᾳ προϋποθέσει, ἡ ὁποία δὲν ἦτο κατὰ πάντα ὀρθή : ἐπίστευσε δηλαδὴ ὅτι τὰ φῶτα τῆς Εὐρώπης εἶναι φῶτα ἑλληνικὰ, τὰ ὁποῖα ἐδῶ μὲν εἶχεν ἀποσβέσει ἡ μακρὰ δουλεία, ἐκεῖ δὲ εἶχε διατηρήσει ὁ ζῆλος τῶν σοφῶν. Ὁ «ἐξευρωπαϊσμός» λοιπὸν τῶν Ἑλλήνων θὰ ἰσοδυναμῆ ἀπλῶς πρὸς ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς τὴν οἰκίαν πολιτιστικὴν ἐστίαν, ὅπως ἐπαναπατρισθῶν αὐτῶν θὰ ἐσθίμανεν «ἡ μετάδοσις τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα». Δὲν ἐπρόκειτο ὅμως πρᾶγματι περὶ αὐτοῦ. Ἐπρόκειτο μᾶλλον περὶ τῆς εἰσροῆς ἐνὸς συγγενικοῦ μὲν, ἀλλ' ἔμφανως διαφόρου πολιτισμοῦ εἰς τὸ ἑλληνορθόδοξον πολιτιστικὸν δοχεῖον. Ἀφ' ἧς μάλιστα ὁ Κοραῆς, συνεπῆς πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Διαφωτισμοῦ, εἶδεν εἰς τὸ Βυζάντιον μεσαιωνικὴν μόνον κατάπτωσιν καὶ παραφθοράν, ἐδημιούργησε τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν προσπάθειαν ὅπως ἀποβληθῆ τοῦ ἑλληνορθόδοξου πολιτιστικοῦ σώματος ἐν μέλῳ, ἡ ἀπώλεια τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ ἐπιφέρῃ σημαντικὴν φυσιογνωμικὴν ὁλοκλήρωσιν. Ὁ ἴδιος ὁ Κοραῆς προσεπάθησε βεβαίως νὰ ἀκολουθῆσῃ καὶ ἐναυθὰ τὴν «μέσην ὁδόν» μετὰ συνέσεως καὶ ἐκλεκτικῆς ἱκανότητος. Ἡ ἐπὶ καινοτομία ὅμως κατηγορία δὲν ἦτο ἐντελῶς ἄδικος. Τὸ σύνθημα τῆς μετακένωσεως, ἀνανεωτικόν, προοδευτικόν καὶ ἐν μέρει ἀναρπτικόν ὡς ἦτο, παρεβίβασε ταχέως τὰ ὄρια τοῦ ἐθνικοῦ πολιτιστικοῦ συμφέροντος καὶ ἐξετρήθη εἰς ἀσυγκράτητον ζενομανίαν καὶ ἀλόγιστον μίμησιν.

Βιβλιογραφία : Πλὴν τῶν ἔργων τοῦ ἰδίου τοῦ Κοραῆ βλ. ἐιδικώτερον : Δ. Θερεϊανοῦ, Ἀδαμάντιος Κοραῆς, τόμ. I - III, Τεργέστη (1889 - 1890).—Κ. Δημαρᾶ, Ὁ Κοραῆς καὶ ἡ ἐποχὴ του, Ἀθῆναι (1953).—Τοῦ αὐτοῦ, Ἴστορα τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, τρίτη ἐκδοσις (1964).—Chr. Oikonomos, Die paedagogischen Anschauungen des Adamantios Korais und ihr Einfluss aus das Schulwesen und das politische Leben Griechenlands... Leipzig (1908) (τὸ αὐτὸ ἑλληνιστὶ εἰς δευτέραν ἐκδόσιν ὑπὸ τὸν τίτλον : Ὁ Κοραῆς ὡς ἐθνικὸς παιδαγωγός, Ἀθῆναι, ἔ.ε.).—Ἀλεξ. Παπαδερῶ, Ἀδαμάντιος Κοραῆς, ἐν : Θερησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια, τόμ. Ζ', σ. 818 - 825.—Alex. Papaderos, Metakensis, Das kulturelle Zentralproblem des neuen Griechenland bei Korais und Oikonomos, Mainz (1962).

Ἀλέξ. Κ. Παπαδερῶς

Κοργιαλένιος Σχολῆ, βλ. Ἀναργύρειος καὶ Κοργιαλένιος Σχολῆ Σπετσῶν

Κορέα

Κράτος τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας ἡ Βόρειος καὶ Νότιος Κορέα μαζί ἔχουν ἑκτασίαν 220.741 τετραγ. χιλιόμετρον καὶ 25 ἑκατομ. κατοίκους.

I. Ἱστορία

Ἡ ἀνάγκη καταλλήλων ὑπαλλήλων ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ νὰ ἱδρυθῶν μορφωτικὰ ἰδρύματα μέ κομφουκιανὸν πνεῦμα. Ἀπὸ τοῦ 6. αἰῶνος ἐπεκράτησεν ἡ ἐπίδρασις τοῦ Βουδδισμού. Μέσα εἰς τὴν διδασκατικὴν ὕλην τοῦ Κομφουκιανισμοῦ καὶ τοῦ Βουδδισμού ἦτο ἡ διδασκαλία τῆς μουσικῆς, τοῦ χοροῦ, τῆς ἀστρονομίας, τοῦ τυπικοῦ τῆς λατρείας, ἀκόμη καὶ πολεμικῆς τέχνης.

α) Ἀπὸ τοῦ 7. αἰῶνος Κορεῦται φοιτηταὶ μετέφερον εἰς τὴν πατρίδα τὸν ἀπὸ τὸ κράτος Tang τὸ κινεζικὸν σύστημα λειτουργίας τῶν σχολείων. Τὸ 992 προσετέθη καὶ τὸ κινεζικὸν σύστημα ἐξετάσεων (μέχρι τοῦ 1896). Τὸ Κεντρικὸν Ἰνστιτοῦτον τῆς Σεούλ (ἀπὸ τοῦ 1936) καὶ τὰ σχολεῖα τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων ἐξυπηρετοῦν τὴν μόρφωσιν τῶν ὑπαλλήλων.

β) Τὰ σχολεῖα τῶν χωρίων ἦσαν καθαρὰ ὑπόθεσις τοῦ χωριοῦ. Τὸ χωρίον διέθετε ἕνα χῶρον καὶ συνετῆρει ἕνα διδάσκαλον. ἔθοδος : ἡ ἀπομνημόνευσις ὁμοίων ἔργων καὶ ἐκθέσεις διὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ δεδιδαγμένου. Ἐπειδὴ δὲν εἶχον κορεατικὴν γραφὴν, ἐχρη-